כפר עולמי · יחידה 5: יישובים כפריים ועירוניים · חוברת קטנה

גורמי מיקום יישובים

חוברת תלמיד · **ז׳ רגיל**

מעיין, גבעה או צומת דרכים – למה היישוב שלכם קם דווקא שם?

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: למה דווקא כאן?
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

מקור מים

מעיין, נהר, אגם או באר שמספקים מים לשתייה, לחקלאות ולבעלי חיים.

לדוגמה: עיר שקמה ליד מעיין.

גורמי מיקום

הסיבות שבגללן יישוב הוקם במקום מסוים והתפתח בו, כמו מים, תבליט, דרכים ומשאבים.

לדוגמה: מעיין, גבעה מוגנת וצומת דרכים.

צומת דרכים

מקום שבו נפגשות דרכים מרכזיות, ולכן עוברים בו סוחרים ונוסעים רבים.

לדוגמה: עיר שקמה במפגש של דרכי מסחר.

תבליט

צורת פני השטח: הרים, גבעות, עמקים ומישורים.

לדוגמה: יישוב על ראש גבעה מוגנת.

גורם מנהלי

החלטה של שלטון להקים או לפתח יישוב, כדי לשמש מרכז לאזור, לפזר אוכלוסייה או לפתח אזור מרוחק.

לדוגמה: עיר שהוקמה כמרכז לאזור מרוחק.

גורם היסטורי-דתי

מקום קדוש או אתר היסטורי שמשך מתיישבים, עולי רגל ומבקרים לאורך דורות.

לדוגמה: ירושלים, שאליה עלו לרגל במשך דורות.

מקורות תעסוקה

מקומות עבודה ביישוב או בקרבתו, כמו אזורי תעשייה, משרדים, מסחר ושירותים.

לדוגמה: פארק תעשייה ליד העיר.

עתודות קרקע

שטחים פנויים שאפשר לבנות עליהם בעתיד, ומאפשרים ליישוב לגדול.

לדוגמה: גבעה ריקה שעליה תיבנה שכונה חדשה.

קוראים

למה דווקא כאן?

דמיינו קבוצת משפחות לפני אלפי שנים שמחפשת מקום להתיישב בו. קודם כול – מים: בלי מעיין, נהר או באר אי אפשר לשתות, לגדל צמחים ולהשקות בעלי חיים. גם אקלים נוח, אדמה פורייה ומשאבים כמו עצים, אבנים ומרעה משכו מתיישבים, כי אפשרו לבנות ולהתפרנס.

גם התבליט היה חשוב. יישוב על ראש גבעה היה מוגן מפני אויבים ושיטפונות, וראו ממנו למרחוק. יישוב בעמק נהנה מאדמה פורייה ומדרך נוחה. יישובים על חוף הים יכלו לדוג ולסחור באוניות, ויישובים ליד דרך מרכזית או בצומת דרכים הפכו למקום מפגש של סוחרים ועוברי דרך.

יש יישובים שקמו סביב מקום קדוש או אתר היסטורי, ועולי רגל הגיעו אליהם במשך דורות – גורם היסטורי-דתי. יש שהוקמו בהחלטת שלטון, כדי לשמש מרכז מנהלי, לפזר אוכלוסייה או לפתח אזור מרוחק – גורם פוליטי-מנהלי. לעיתים קרובות כמה גורמים פעלו יחד.

היום, כשמים מגיעים בצינורות וכבישים מהירים מקצרים מרחקים, אנשים בוחרים מקום מגורים לפי איכות הסביבה, רמת השירותים, מקורות תעסוקה ומחיר הדיור. עתודות קרקע מאפשרות ליישוב לגדול. ביישובים ותיקים הגורם שבגללו קמו אינו תמיד הגורם שבזכותו הם צומחים היום.

חלק א' – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. גורמי מיקום	**א.** מעיין, נהר, אגם או באר שמספקים מים לשתייה, לחקלאות ולבעלי חיים.
2. מקור מים	**ב.** צורת פני השטח: הרים, גבעות, עמקים ומישורים.
3. תבליט	**ג.** מקום שבו נפגשות דרכים מרכזיות, ולכן עוברים בו סוחרים ונוסעים רבים.
4. צומת דרכים	**ד.** החלטה של שלטון להקים או לפתח יישוב, כדי לשמש מרכז לאזור, לפזר אוכלוסייה או לפתח אזור מרוחק.
5. גורם היסטורי-דתי	**ה.** מקום קדוש או אתר היסטורי שמשך מתיישבים, עולי רגל ומבקרים לאורך דורות.
6. גורם מנהלי	**ו.** הסיבות שבגללן יישוב הוקם במקום מסוים והתפתח בו, כמו מים, תבליט, דרכים ומשאבים.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

מחסן מילים: גורם מנהלי עתודות קרקע מקורות תעסוקה גורם היסטורי-דתי

1. פארק תעשייה ליד העיר. – זו דוגמה ל־_____
2. גבעה ריקה שעליה תיבנה שכונה חדשה. – זו דוגמה ל־_____
3. עיר שהוקמה כמרכז לאזור מרוחק. – זו דוגמה ל־_____
4. ירושלים, שאליה עלו לרגל במשך דורות. – זו דוגמה ל־_____

חלק ב' – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 מה היה היתרון של יישוב על ראש גבעה?

- ○ א. אדמה פורייה במיוחד
- ○ ב. הגנה ותצפית למרחוק
- ○ ג. קרבה לים
- ○ ד. דרך נוחה ומישורית

2 עיר שקמה סביב מקום קדוש – איזה גורם מיקום זה?

- ○ א. גורם מנהלי
- ○ ב. גורם כלכלי
- ○ ג. גורם היסטורי-דתי
- ○ ד. גורם אקלימי

3 מהן עתודות קרקע?

- ○ א. שטחים פנויים שאפשר לבנות עליהם
- ○ ב. אדמה חקלאית בלבד
- ○ ג. שמורות טבע
- ○ ד. קרקע מתחת לים

4 איזה גורם חשוב במיוחד בבחירת מקום מגורים היום?

- ◯ א. קרבה למעיין
- ◯ ב. הגנה מאויבים על גבעה
- ◯ ג. קרבה לבאר
- ◯ ד. מקורות תעסוקה ומחיר הדיור

5 מה מלמד המשפט "הגורם שבגללו קם היישוב אינו תמיד הגורם שבזכותו הוא צומח היום"?

- ◯ א. שגורמי המיקום משתנים עם הזמן
- ◯ ב. שיישובים לא משתנים
- ◯ ג. שמים לא חשובים בכלל
- ◯ ד. שכל היישובים קמו באותה סיבה

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

1 יישובים ליד צומת דרכים הפכו לעיתים למרכזי מסחר.	נכון	לא נכון
2 גורם פוליטי-מנהלי פירושו שיישוב קם רק בגלל מים.	נכון	לא נכון
3 לעיתים קרובות כמה גורמי מיקום פעלו יחד.	נכון	לא נכון
4 איכות הסביבה אינה משפיעה על בחירת מקום מגורים היום.	נכון	לא נכון

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 בחרו עיר בישראל שאתם מכירים וציינו שני גורמי מיקום שבגללם קמה.

2 השוו בין גורם מיקום אחד מהעבר לגורם אחד מהיום. למה השתנה?

התחילו כך: בעבר... היום... זה השתנה כי...

3 שאלות הגאוגרף: איפה נמצא היישוב שלכם, למה דווקא שם, ומה מושך אליו אנשים היום?

כרטיס יציאה – גורמי מיקום יישובים

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1 כתבו שלושה גורמי מיקום מהעבר.

2 תנו דוגמה לגורם מנהלי.

3 מה מושך אנשים ליישוב היום?

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה